

REFERENCES

- Burkova P. P. (2004). Kulinarный retsept kak osobyi tip teksta (na materiale russkogo i nemetskogo yazykov) [Culinary recipe as a special type of text (based on the Russian and German languages)]: avtoref. diss.... kand. filol. nauk: 10.02.19 «Teoriya yazyka», 10.02.01 «Russkiy yazyk». Stavropol : Stavropolskiy gosudarstvennyy universitet. [in Russian].
- Derzhavetska I. O. (2013). Hliutnichna leksyka ta problemy yii perekladu [Glutonic vocabulary and problems of its translation]. Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu im. V. I. Vernadskoho. Seriya “Filolohia. Sotsialni komunikatsii”. T. 26 (65). № 1 S. 466–470. [in Ukrainian].
- Kanturova M. A. (2012). Derivatsionnyy protsess modifikatsii v sisteme rechevykh zhanrov (na primere rechevogo zhanra kulinarного retsepta) [The derivational process of modification in the system of speech genres (on the example of the speech genre of a culinary recipe)]. Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta. 2012. № 354. S. 16–18. [in Russian].
- Kanturova M. A. (2011). Obrazovaniye vtorichnogo rechevogo zhanra kak derivatsionnyy protsess (na primere rechevogo zhanra kulinarного retsepta) [Formation of the secondary speech genre as a derivational process (on the example of the speech genre of a culinary recipe)]. II Sibirskiy filologicheskiy zhurnal. Vyp. 2. S. 222–226. [in Russian].
- Kosinova M. A. (2018). Osobnosti terminologii gastronomicheskogo diskursa [Features of the terminology of gastronomic discourse]. URL: <http://rep.barsu.by/bitstream/handle/data/4314/Osobnosti%20terminologii%20gastronomicheskogo%20diskursa.pdf?sequence=1>. [in Russian].
- Kulykova V., Kovalchuk M. (2016). Menu yak riznovyd hastronomichnoho dyskursu: perekladatskiy aspekt [Menu as a kind of gastronomic discourse: translation aspect]. Naukovyi dyskurs DDPU im. I. Franka. Seriya “Filolohichni nauky”. Movoznavstvo. T. 1. № 5. S. 176–179. [in Ukrainian].
- Oliver Dzh. (2015). Smachni stravy za 30 khvylyn vid Dzheymi [Delicious food 30 minutes from Jamie] / Per. Oresta Stadnyka ta Kateryny Mykhalitsynoi. Lviv: Vydavnytstvo Staroho Leva. [in Ukrainian].
- Olyanich A. V. (2003). Gastronomicheskiy diskurs v sisteme massovoy komunikatsii : semantiko-semioticheskiye kharakteristiki [Gastronomic discourse in the system of mass communication: semantic and semiotic characteristics.]. Massovaya kultura na rubezhe XX-XXI vekov: chelovek i yego diskurs. M.: RAN. In-t yazykoznaniya, S. 167–201. [in Russian].
- Selivanova O. (2016). Nova typolohiia perekladatskiykh transformatsii [A new typology of translation transformations]. URL: <https://shag.com.ua/o-o-selivanova.html>. [in Ukrainian].
- Chernova Yu. V., Harashchenko T. S. (2018). Kulinarна terminolohiia ta problemy yii perekladu [Culinary terminology and problems of its translation]. Molodyi vchenyi. № 12 (64). S. 149–151. [in Ukrainian].
- Oliver J. (2013). Jools’ Pasta. Jamie Oliver’s 30 Minute Meals. URL: <https://hotcooking.co.uk/recipes/jamie-oliver-30-minute-meals-pregnant-jools-pasta>. [in English].
- Oliver J. (2021). Jamie Oliver. Official website for recipes. URL: <https://www.jamieoliver.com/>. [in English].

Стаття надійшла до редакції 12 квітня 2022 року

УДК 811.119

ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ДИСКУРСУ МУЛЬТИМЕДІА ЯК ТИПУ МЕДІАДИСКУРСУ

Інна Ступак

доктор філологічних наук, професор, професор кафедри західних та східних мов і методики їх навчання Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
Одеса, Україна
e-mail: stupakinna@pdpu.edu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8029-4579>

Анастасія Шаламай

аспірантка кафедри західних та східних мов та методів їх навчання Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
Одеса, Україна
e-mail: shalamaya.ao@pdpu.edu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2868-8770>

АНОТАЦІЯ

У статті зроблено спробу проаналізувати та знайти спільне у різних дефініціях термінів «дискурс», «текст», «медіадискурс». Метою дослідження є уточнення тлумачення цих термінів та виявлення характерних особливостей дискурсу мультимедіа як типу медіадискурсу. Методом дослідження стали аналіз сучасних наукових джерел, аналогія та синтез. В результаті було охарактеризовано основні погляди на концепт «дискурс» (а саме як на текст чи сукупність текстів або інтерактивне явище) та розмежування термінів «дискурс» та «текст», при якому «дискурс» розглядається як інтерактивне явище, а текст — як його продукт. При подальшому дослідженні «медіадискурсу» як окремої галузі, було виявлено термінологічну неоднозначність між використанням терміна «медіадискурс» у працях вітчизняних та закордонних вчених, причиною якої є різна семантика концепта «медіа» в українській та англійській мовах, а саме — зведення терміну «медіа» в українській до синоніму «засобів масової інформації», що в свою чергу впливає на інтерпретування терміна «меді-

адискурс». Для вирішення цієї складності пропонується розділити термін «медіадискурс» на два гіпоніми, зокрема дискурс ЗМІ та дискурс мультимедіа, що є новизною дослідження. Для вивчення мультимедійного дискурсу як типу медіадискурсу вирішено розглядати його як мультимодальне явище. За аналогією із особливостями мультимодального дискурсу в результаті дослідження було синтезовано перелік дефініційних характеристик дискурсу мультимедіа. До цього переліку ввійшли: використання декількох модусів для створення та передачі значення; рівнозначний потенціал різних модусів у створенні значення; досягнення зв'язності дискурсу за допомогою усіх модусів; соціальна зумовленість мультимодального тексту.

Ключові слова: дискурс, медіадискурс, дискурс мультимедіа, мультимодальний дискурс, мультимодальний текст.

Вступ. Термін «дискурс» широко використовується не лише у різних галузях мовознавства (психолінгвістиці, когнітивній лінгвістиці, прагмалінгвістиці, етнолінгвістиці, лінгвокультурології тощо), але й у цілій низці соціально-гуманітарних дисциплін: філософії, соціальній семіотиці, соціології знання, соціальній психології, теорії штучного інтелекту, етнографії, літературознавстві (Шевченко, Морозова, 2003: 33). Вперше його було вжито у середині двадцятого сторіччя американським науковцем-лінгвістом З. Харрісом, який тлумачив його як «послідовність висловлювань» (англ. «*succession of utterances*») (Harris, 1951: 12), на протипагу дескриптивному аналізу окремих речень, яким на той час займалися більшість дослідників. Втім, через подальше використання терміна «дискурс» у різних сферах, його тлумачення розширилося настільки, що досі викликає суперечки як вітчизняних (Серажим, 2002; Бацевич, 2004; Шевченко, 2005; Загнітко, 2008; Мартинюк, 2011; Романюк, 2016), так і закордонних науковців (Van Dijk, 1977; 1985; Cook, 1980; Brown & Yule, 1983; Stubbs, 1983; Fowler, 1986; Schiffrin, 1994). О. Романюк відмічає, що «незважаючи на велику кількість досліджень дискурсу, однозначного і загальноприйнятого визначення цього поняття досі не існує» (Романюк, 2016: 149). Те ж саме розповсюджується і на похідні поняття, такі як «медіадискурс» та «дискурс мультимедіа».

Мета та завдання дослідження. Метою статті є уточнення дефініцій термінів «дискурс», «медіадискурс», «дискурс мультимедіа» та виявлення характерних особливостей мультимедійного дискурсу. Завданням дослідження є опис сучасних наукових поглядів на дослідження медіадискурсу та мультимедійного дискурсу.

Матеріали та методи дослідження. Під час дослідження було проведено аналіз сучасних наукових та довідкових джерел, який дозволив узагальнити та систематизувати наявні розвідки з вивчення дискурсу взагалі та зокрема медіадискурсу. За аналогією із особливостями мультимодального дискурсу було синтезовано перелік дефініційних характеристик дискурсу мультимедіа як типу медіадискурсу.

Результати дослідження. Як вже було зазначено вище, більшість складнощів із визначенням терміна «дискурс» пов'язані із його вживанням як в різних дисциплінах, так і в різних галузях суто лінгвістики. Українська науковиця К. Серажим (2002: 11) пояснює це «багатоаспектністю змісту та форм дискурсу», яка «зумовила... досить швидко еволюцію його концепцій навіть у межах того самого наукового напрямку», і через яку «доводиться говорити про полісемію цієї термінологічної одиниці». При цьому дослідниця відмічає «її поширення [полісемії терміна «дискурс»] і в горизонтальному напрямі, тобто в різних науках, і у вертикальному — тобто на різних рівнях власне лінгвістики» (Серажим, 2002: 11).

Звернувшись до наукової літератури, можна виокремити такі спроби тлумачення терміна «дискурс»: 1) «текст, реалізований у комунікації, тобто текст, що має прагматичний аспект» (Van Dijk, 1977: 3); 2) «виразний, зв'язний та спрямований відрізок мовлення» (Cook, 1980: 156); 3) «одиниця мовлення на рівні вищому за речення чи його частину» (Stubbs, 1983: 1); 4) «мовлення в процесі його вживання» (Brown, 1983: 1); 5) «процес мовної взаємодії між людьми з його цілісністю та складністю» (Fowler, 1986: 86); 6) явище, що «існує над іншими одиницями мовлення», «набір контекстуалізованих одиниць використання мови» (Schiffrin, 1994: 39); 7) «мовленнево-мисленневий процес, що відтворює і формує комплексні лінгвістичні структури, компонентами яких постають висловлення і групи висловлень, пов'язані дискурсивними операціями» (Загнітко, 2008: 179); 8) «ситуативно зумовлена інтерсуб'єктна мовленнево-розумова діяльність, спрямована на взаємну орієнтацію у життєвому просторі на основі надання мовній формі семіотичної значущості» (Мартинюк, 2011: 11). При цьому О. Романюк відмічає, що в сучасній українській літературі термін «дискурс» також може вживатися синонімічно із термінами «стиль» чи «ідіолект» (Романюк, 2016: 149).

Узагальнюючи різні підходи до тлумачення терміна, український лінгвіст Ф. Бацевич (2002: 30) розмежовує «два глобальних підходи»: «1) тексти, за котрими встає особлива грамати́ка, лексикон, семантика, правила споживання і синтаксису; 2) тип комунікативної діяльності, інтерактивне явище, мовленнєвий потік, що має різні форми вияву (усну, писемну, внутрішню, паралінгвальну), відбувається у межах конкретного каналу спілкування, регулюється стратегіями і тактиками учасників спілкування, являє собою синтез когнітивних, мовних і позамовних (соціальних, психологічних та ін.) чинників, залежних від тематики спілкування, і має своїм результатом формування різноманітних мовленнєвих жанрів».

У свою чергу К. Серажим пропонує розподіл за такими поглядами на феномен дискурсу (Серажим, 2002: 12): 1) «дискурс як зв'язний текст у сукупності з екстралінгвістичними — прагматичними, історико- та соціокультурними, психологічними та іншими чинниками... (тлумачення введене в обіг Т. ван Дейком); 2) текст взятий в подієвому аспекті; 3) текст, що утворився в процесі дискусії; 4) сукупність тематично, культурно або інакше взаємопов'язаних текстів, що допускає розвиток доповнення іншими текстами; 5) спілкування, що розглядається як реалізація певних дискурсивних практик». Сама ж науковиця тлумачить цей термін як «складний соціолінгвістичний феномен сучасного комунікативного середовища, який: 1) детермінується (прямо чи опосередковано) його соціокультурними, політичними, прагматично-ситуативними, психологічними та іншими (конституюючими чи фоновими) чинниками; 2) має «видиму» — лінгвістичну (зв'язний текст чи його семантично значущий та синтаксично завершений фрагмент) та «невидиму» — екстралінгвістичну (знання про світ, думки, настанову, мету адресанта, необхідні для розуміння цього тексту) структуру; 3) характеризується спільністю світу, який «будується» впродовж розгортання дискурсу його репродуцентом (автором) та інтерпретується його реципієнтом (слухачем, читачем тощо)» (Серажим, 2002: 13).

В той же час виникає питання **розмежування термінів «дискурс» та «текст»**. Першою увагу на нього звернула французька школа дискурсу: Е. Бенвеніст, П. Шараро, М. Пешо, П. Серіо та інші (Шевченко, 2014: 284). Е. Бенвеніст вважав, що *дискурс* — це *процес* застосування мовної системи, а *текст* — *результат* цього процесу (Benveniste, 1970: 210). Як резюмує І. В. Шевченко (Шевченко, 2014: 284), по-

гляд дослідників французької школи в цілому можна описати як «дискурс — процес», «текст — продукт». Інші дослідники, Р. Ходж та Г. Кресс (Hodge & Kress, 1988), вважають, що текст та дискурс взаємопов'язані приблизно так само, як *речення* та *висловлювання* — тобто *речення* із його соціальним контекстом перетворюється на *висловлювання*, а текст із його соціальним контекстом — на дискурс. Проте І. С. Шевченко (2005: 18) вважає цю аналогію дуже спрощеною, хоча і зручною, і зауважує, що розгляд *висловлювання* як «речення у соціальному контексті» ускладнює розрізнення між термінами «висловлювання» і саме «дискурс». Втім, ця критика стосується термінологічної пари «речення висловлювання», а не «текст дискурс».

В цілому погляд на терміни «дискурс» і «текст» з точки зору саме «процесу» та «продукту» та з урахуванням соціального контексту широко розповсюджений в сучасній лінгвістичній літературі. Наприклад, Ф. Бацевич (2004: 158) говорить про це так: «*дискурс* це... динамічне явище, сам процес спілкування, що після свого завершення перетворюється на *текст*». Такої ж думки притримується Г. Кресс (Kress, 2012: 36), уявляючи текст як «матеріальну сторону нематеріального дискурсу». Також, через зв'язок «дискурсу» і «тексту», в світових дослідженнях можна зустріти аналіз дискурсу в рамках таких ознак текстуальності (De Beaugrande & Dressler, 1981): когезія (англ. *cohesion*); когерентність (англ. *coherence*); інтенціональність (англ. *intentionality*); прийнятність (англ. *acceptability*); інформативність (англ. *informativity*); ситуативність (англ. *situationality*); інтертекстуальність (англ. *intertextuality*).

Ситуативність, чи, іншими словами, соціальний контекст — є невід'ємною частиною будь-якого дискурсу. З цієї причини термін «дискурс» швидко став парасольковим — тобто він піддається подальшій рубрикації в залежності від соціальних обставин використання мовлення. Розглянемо деякі критерії рубрикації дискурсу та види *дискурсів*, виділених за ними.

За думкою В. Корольової (2017), «неоднозначність трактування дискурсу в сучасному мовознавстві зумовлює наявність різноманітних класифікацій цього явища, створених переважно з урахуванням екстралінгвальних умов, мети й сфери спілкування, а також мовної характеристики тексту як результату дискурсу». Найширшою з розглянутих дослідницею таксономій дискурсу є класифікація І. Шевченко та О. Морозової (Шевченко, 2005: 233–236), яку В. Корольова

узагальнює таким чином (Корольова, 2017: 210): 1) за формою (усний та писемний); 2) за видом мовлення (монологічний та діалогічний); 3) за адресатним спрямуванням (інституційний та персональний); 4) за комунікативними принципами (аргументативний, конфліктний, гармонійний); 5) за соціально-ситуативним параметром (політичний, адміністративний, юридичний тощо); 6) за різноманітними характеристиками адресанта й адресата (як-от соціально-демографічний, соціально-професійний, соціально-політичний); 7) за функційним та інформативним складниками (інформативне та фатичне спілкування); 8) за критерієм формальності та змістовності у функційно-стильовому аспекті відповідно до жанрів і реєстрів мовлення (художній, політичний тощо).

Власна ж таксономія В. Корольової, отримана в результаті її дослідження, включає виокремлення типів дискурсу за такими критеріями (Корольова, 2017: 211–212): 1) за тематикою та сферою спілкування (як-от адміністративний, бізнес-дискурс, економічний тощо); 2) за стилістичною диференціацією (науковий, медійний, художній, розмовний, публіцистичний та ін.); 3) за кількістю учасників (монологічний, діалогічний, полілогічний); 4) за соціальними параметрами (як-от вік чи гендер); 5) за жанровою належністю (як-от казковий, шоденниковий, детективний тощо).

Цю таксономію теж можна розширити за рахунок комунікативної спрямованості дискурсу чи тексту, наприклад за класифікацією Е. Уельріха (Werlich, 1976), до якої належать: 1) наративний дискурс (англ. *narration*); 2) дескриптивний дискурс (англ. *description*); 3) експозиційний (чи інформативний) дискурс (англ. *exposition*); 4) аргументативний (чи персуазивний) дискурс (англ. *argumentation*); 5) інструкційний дискурс (англ. *instruction*).

Також В. Корольова (2017: 212) окреслює, але не включає, національні дискурси (як-от український, німецький, іспанський тощо), в межах яких зазвичай «досліджують політичні, наукові, художні різновиди».

Щодо ж терміна «медіадискурс» чи «медійний дискурс», його тлумачення як окремого типу дискурсу теж не позбавлено труднощів. Українські дослідники (Шевченко, Дергач, Сизонов, 2013) переважно використовують «медіадискурс» як синонім дискурсу засобів масової інформації. Наприклад, довідник «Медіалінгвістика: словник

термінів і понять» (Шевченко, Дергач, Сизонов, 2013: 96) наводить таку дефініцію терміна «медіадискурс»: «це тип мовленнєвої діяльності в медіа, спроектований на інформування аудиторії щодо різних сфер суспільного життя засобами масової комунікації (через телебачення, радіо, Інтернет, друковану пресу та ін.). Прийнято диференціювати, напр., політичний, культурний, науковий, спортивний та ін. медіадискурси, що можуть відрізнятися специфікою апеляції до мовної свідомості реципієнта, її лінгвальними й екстралінгвальними характеристиками, потенційним результатом».

Відповідно, «медіалінгвістика» — це «нова міжгалузєва гуманітарна дисципліна, яка займається вивченням функціонування мови в засобах масової інформації та розглядає такі питання, як: теоретичні засади та суспільні передумови виникнення медіалінгвістики; роль ЗМІ в динаміці мовних процесів; функціонально-стилістичний статус медіамовлення; поняття медіатексту як базової категорії медіалінгвістики; опис методів вивчення текстів масової інформації; аналіз лінгвістичних ознак основних типів і жанрів медіатекстів — друкованих, електронних, інформаційних, аналітичних, художньо-публіцистичних; дослідження різних аспектів медіадискурсу в контексті міжкультурної комунікації та ін.» (Шевченко, Дергач, Сизонов, 2013: 98).

Втім, закордонні вчені (Kress & Leeuwen, 2001; Lemke, 2012; Kress, 2012; Liebert & Metten, 2013) розуміють під *медіадискурсом* дискурс як телебачення, газет, реклами (тобто ЗМІ), так і різноманітних інтернет-джерел, соціальних медіа, розважальних продуктів (телешоу, фільмів) тощо. На наш погляд, основна причина цієї термінологічної відмінності полягає в двояких трактовках та відсутності чіткого розмежування концептів «медіа», «мас-медіа», «мультимедіа», а також різній семантиці цих концептів в англійській та українській. Для наочності звернемося до словників та порівняємо тлумачення вищенаведених термінів в англійській та українській мовах.

Кембриджський тлумачний словник англійської мови розмежує значення цих концептів так (Cambridge Dictionary, 2021): *media*¹ — газети, журнали, радіо, телебачення та Інтернет в їх сукупності; *media*² — музика, відео- та фотозображення, що зберігаються на комп'ютері у вигляді файлів; *mas-media* — різні засоби надання інформації великій кількості людей, наприклад, через пресу, телебачення та радіо; *multimedia* — використання у сукупності статичних та динамічних зо-

бражень, звуків, аудіо та слів, особливо в комп'ютерній та розважальних галузях. Проте у словнику сучасної української мови тлумачення тих же самих понять дещо відрізняються (Широков, 2017): *media* — те ж саме, що *мас-медіа*; *мас-медіа* — те ж саме, що *засоби масової інформації*; *засоби масової інформації (ЗМІ)* — організації, інформаційні системи, що регулярно передають орієнтовані на широкий загал відомості про повсякденні події — преса, радіо, телебачення, електронні інформаційні системи і т. ін.; *мультимедіа* — контент, у якому одночасно представлена інформація в різних формах — звук, анімаційна комп'ютерна графіка, відеоряд.

Таким чином можна зазначити, що значення *media*² (Cambridge Dictionary, 2021) не знайшло окремого, зафіксованого відображення в українській мові окрім як у вигляді префікса: *медіапрогравач*, *медіаплеєр*.

Для вирішення цієї термінологічної складності вважаємо доречним розділити термін «медіадискурс» на два гіпоніми, а саме: 1) *дискурс мас-медіа*, чи дискурс засобів масової інформації; 2) *дискурс мультимедіа*, тобто дискурс творів та продуктів, що використовують вербальні та невербальні способи передачі змісту. Далі розглянемо характерні риси саме дискурсу мультимедіа.

Дослідник *дискурсу мультимедіа* Дж. Л. Лемке зазначає, що будь-який мультимедійний дискурс є у першу чергу мультимодальним: «Спочатку застосовані для аналізу суто лінгвістичних текстів, методи дискурсивного аналізу вже використовуються для аналізу «текстів», що містять не лише слова, а й візуальні форми, як-от зображення (статичні чи анімовані), відео, звукові ефекти та музику, а також різноманітні інтерактивні функції» (Lemke, 2012: 79). Поряд із терміном «мультимодальний текст», популярним у закордонних вчених, можна також зустріти такі синоніми як «полікодовий», «кроссеміотичний» чи «креолізований текст» (Андреева, 2016). Стосовно ж терміна «модус», Г. Кресс (Kress, 2001: 79–80) визначає його не лише як засіб передачі інформації, а як «сформований культурою семіотичний ресурс, що використовується для смислотворення... Один і той же модус (наприклад, інтонація) може використовуватися в різних лінгвокультурах, але особливості його застосування в кожній з них будуть різними — тобто модус є соціально обумовленим концептом».

Як окрема галузь лінгвістики мультимодальний аналіз дискурсу сформувався лише у кінці ХХ століття, незважаючи на те, що практи-

ка комунікації та написання мистецьких творів завжди була мультимодальною (Kress, 2010: 79). Сьогодні ж з позицій мультимодальності вітчизняні та закордонні дослідники вивчають драматичні твори, фільми, серіали та телешоу, а також «цифрову, чи дигітальну прозу» (Калініченко, 2016: 42). Іншими цікавими зразками використання медіа у повсякденному житті, що можна вивчати як мультимодальні твори, є використання доповненої реальності (англ. *augmented reality*) та інтерактивне телебачення, а саме «*shapeshifting TV*», що дозволяє глядачам голосувати за зміни в сюжеті (Li, Drew & Liu, 2021).

Аналіз наукової літератури дозволяє виділити такі **характерні ознаки мультимодального дискурсу, спільні для всіх типів та жанрів мультимедіа:**

Використання декількох модусів для створення та передачі значення.

Для мультимодального дискурсу вербальні засоби не є єдиним способом передачі думки. Мультимодальності властивий прояв «тексту» у різних вимірах, а саме: жестикуляція, мовлення, статичне чи анімоване зображення, аудіо, письмо (тобто не лише текст, а і його графічне відображення: шрифт, колір) тощо. «Текст в мультимодальному дискурсі-аналізі є мультимодальною семіотичною єдністю, що існує у двох, трьох та більше вимірах» (Kress, 2012: 36). Прикладом цих вимірів може бути YouTube лекція, яка складається з відеозображення промовця, його мовлення та жестикуляції, діаграм чи будь-яких зображень для наочності, ключових слів, що з'являються на екрані в необхідний момент, субтитрів тощо.

Рівнозначний потенціал різних модусів у створенні значення. І. О. Андреева (2016), посилаючись на В. Ліберта (Liebert, 2013), додає, що «мова не завжди відіграє домінуючу роль у комунікації», та доповнює: «Всі без винятку модуси чи типи семіотичних ресурсів повною мірою здатні виражати певні значення та мають рівнозначно висхідний смислотворчий потенціал» (Kress, 2001: 79).

Досягнення зв'язності дискурсу за допомогою усіх модусів. Когерентність та когезія мультимодального «тексту» досягаються за рахунок не лише вербальних семіотичних засобів, а й невербальних (Kress, 2012: 36). Прикладом цього може бути належне звукове супроводження сцени у фільмі, що допомагає справити задуманий режисером ефект на глядача та підштовхнути його до певних думок.

Соціальна зумовленість мультимодального тексту. «Усі модуси чи семіотичні ресурси, як і мова, є культурно, соціально та історич-

но зумовленими у своєму розвитку й функціонуванні з огляду на їх здатність задовольняти нагальні потреби комунікантів, тому кожен із модусів має різний сигніфікативний (референтний) потенціал, який активується в різний спосіб залежно від контексту» (Kress, 2001: 34). Тобто використання одного й того ж семіотичного ресурсу може досягти різних ефектів в різних соціумах. Наприклад, візуально концепт «смерть» в західній культурі зазвичай супроводжується чорним кольором, але не в Китаї, де таку функцію виконує білий колір.

З наведених вище характеристик можна зробити висновок, що автор комунікативно вдалого мультимодального тексту мусить в рівному ступені як володіти технологіями для виготовлення полікодових мультимедіа продуктів (Mills, 2010), так і чітко усвідомлювати, яку саме смислотворчу функцію несе кожний семіотичний ресурс у процесі конструювання змісту (Kress, 2010: 28).

Слід також відмітити, що деякі науковці розглядають мультимодальність не лише у класичному її розумінні — як використання декількох модусів для передачі певного значення, — а й як сукупність вербальних засобів у художньому тексті, що допомагають залучити різні сенсорні канали читача (тобто як *інтермедіальність*). Прикладами цього є використання алітерації, асонансу, ономатопеї для мелодики мовлення чи словесної голографії для яскравих візуальних описів (Калініченко, 2016; Воробйова, 2010). На цій підставі О. П. Воробйова розширює значення терміна «мультимодальність» та виділяє: 1) експліцитну (зовнішню) мультимодальність — «вузьке» значення терміна, використання вербальних та невербальних модусів; 2) імпліковану (вбудовану, приховану) мультимодальність — передачу засобами літератури змісту творів інших видів мистецтва (малярства, музики тощо), екфраза; 3) інтегровану мультимодальність — вписування в літературний текст ідіосинкретичних сенсорних авторських стратегій його розгортання, приклади чого ми навели вище.

Висновки. Під час дослідження було зроблено спробу уточнити тлумачення термінів «дискурс» та «текст». Було проаналізовано основні погляди на феномен «дискурсу», зокрема як на текст чи сукупність текстів або інтерактивне явище (Бацевич, 2002; Серажим, 2002). При цьому аналіз літератури доводить, що терміни «дискурс» і «текст» не завжди вживаються синонімічно: «дискурс» часто розглядають як ін-

терактивний процес, а «текст» — продукт цього процесу (Benveniste, 1970; Шевченко, 2014).

У ході дослідження «медіадискурсу» як окремого типу дискурсу було виявлено термінологічну неоднозначність між поглядами вітчизняних та закордонних науковців, причиною якої є різна семантика концепту «медіа» в українській та англійській мовах. Для вирішення цієї проблеми було запропоновано розділення терміна «медіадискурс» на два гіпоніми — дискурс ЗМІ та дискурс мультимедіа, що є новизною дослідження. Дискурс мультимедіа було схарактеризовано як мультимодальний, якому властиві такі риси: 1) використання декількох модусів для створення та передачі значення; 2) рівнозначний потенціал різних модусів у створенні значення; 3) досягнення зв'язності дискурсу за допомогою усіх модусів; 4) соціальна зумовленість мультимодального тексту (Kress, 2012; Андреева, 2016).

Перспективу майбутніх розвідок ми бачимо у подальшому вивченні різних типів дискурсу мультимедіа з позицій мультимодального підходу, як-от вивчення відеоігрового дискурсу та властивих йому засобів створення та передачі значення.

ЛІТЕРАТУРА

- Андреева І. О. Мультимодальний аналіз дискурсу: методологічна основа та перспективи напряму. *Одеський лінгвістичний вісник*. 2016. № 7. С. 3–8. <https://doi.org/10.32837/olj.v1i7.450>
- Бацевич Ф. С. Термінологія комунікативної лінгвістики: аспекти дискурсивного підходу. *Проблеми української термінології*. Львів: Національний університет «Львівська Політехніка». 2002. № 453. С. 30–34.
- Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ: Академія, 2004. 344 с.
- Воробйова О. П. Словесная голография в пейзажном дискурсе Вирджинии Вулф: модусы, фракталы, фузии. *Когніція, Комунікація, Дискурс* (Електронний збірник наукових праць). Сер. Філологія. 2010. № 1. С. 47–74.
- Загнітко А. П. Основи дискурсології. Донецьк: ДонНУ, 2008. 194 с.
- Калініченко О. М. Мультимодальність художнього тексту: напрями лінгвопоетичних досліджень. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2016. Т. 2, № 21. С. 42–45.
- Корольова В. В. Таксономія дискурсів у новітніх лінгвістичних студіях. *Мова і міжкультурна комунікація*. 2017. № 1. С. 206–214.
- Мартинюк А. П. Словник основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. 196 с.
- Романюк О. С. Дискурс як інтерактивна комунікативна діяльність. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2016. Т. 1, № 24. С. 149–152.

Серажим К. Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектоника, варіативність (на матеріалах сучасної газетної публіцистики). Київ: КНУ ім. Т. Г. Шевченка, 2002. 392 с.

Шевченко И. С. Дискурс как когнитивно-коммуникативный феномен. Харьков: Константа, 2005. 356 с.

Шевченко И. С., Морозова Е. И. Дискурс как мыслекоммуникативное образование. *Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна*. 2003. № 586. С. 33–38.

Шевченко І. В. Дослідження понять «дискурс» і «текст» у сучасній лінгвістиці. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя*. Сер. : Філологічні Науки. 2014. № 2. С. 284–287.

Шевченко Л. І., Дергач, Д. В., Сизонов Д. Ю. Медіалінгвістика: словник термінів і понять. Київ: КНУ ім. Т. Г. Шевченка, 2013. 364 с.

Словник української мови: в 20 томах / Широков В. А. (ред). Т. 5; 8–9. Київ: Український мовно-інформаційний фонд НАН України, 2017.

Benveniste E. L'appareil formel de nonciation. *Langages*. 1970. № 17, pp. 12–18.

Brown G., Yule G. Discourse Analysis. Cambridge University Press, 1983. 288 p.
Cambridge Dictionary | English Dictionary, Translations & Thesaurus. URL: <https://dictionary.cambridge.org/> (accessed on 24.11.2021).

Cook G. Discourse. Oxford University Press, 1980. 165 p.

Dijk V. T. A. Text and Context: Explorations in the Semantics and Pragmatics of Discourse. London: Longman, 1977. 261 p.

Dijk V. T. A. Discourse and Communication (Research in Text Theory) 1st ed. De Gruyter, 1985. 367 p.

Fowler R. Linguistic Criticism. Oxford University Press, 1986. 262 p.

Harris Z. Methods in Structural Linguistics. University of Chicago Press, 1951. 384 p.

Harris Z. S. Discourse Analysis. *Language*. 1952. № 28. P. 1–30.

Hodge R., Kress G. Social Semiotics. 1st ed. Cornell University Press, 1988. 280 p.

Kress G. Multimodality: A Social Semiotic Approach to Contemporary Communication. New York: Routledge, 2010. 212 p.

Kress G. Multimodal discourse analysis. *The Routledge Handbook of Discourse Analysis*. Routledge, 2012. P. 35–50.

Kress G., Leeuwen V. T. Multimodal discourse: The modes and media of contemporary communication. 1st ed. Bloomsbury Academic, 2001. 142 p.

Lemke J. L. Multimedia and discourse analysis. *The Routledge Handbook of Discourse Analysis*. Routledge, 2012. P. 79–89.

Li Z., Drew M. S., Liu J. Fundamentals of Multimedia. 3rd ed. Springer Publishing, 2021. 727 p.

Liebert W., Metten T. Multimodal text. *The Encyclopedia of Applied Linguistics*. Oxford: Blackwell Publishing, 2013. P. 4336–4338.

Mills K. A. What Learners “Know” through Digital Media Production: Learning by Design. *E-Learning and Digital Media*. 2010. V. 7. № 3. P. 223–236.

Schiffirin D. Approaches to Discourse. Oxford: Blackwell, 1994. 512 p.

Stubbs M. Discourse Analysis: The Sociolinguistic Analysis of Natural Language. University of Chicago Press, 1983. 272 p.

Wierlich E. A Text Grammar of English. Quelle & Meyer, 1976. 315 p.

THE CHARACTERISTIC FEATURES OF MULTIMEDIA DISCOURSE AS A TYPE OF MEDIA DISCOURSE

Inna Stupak

Doctor of Philological Sciences, Professor, Professor at the Department of Western and Oriental Languages and Methods of their Teaching, State Institution “South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky”

Odesa, Ukraine

e-mail: stupakinna@pdpu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8029-4579>

Anastasiya Shalamay

Post Graduate Student at the Department of Western and Oriental Languages and Methods of their Teaching, State Institution “South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky”

Odesa, Ukraine

e-mail: shalamay.ao@pdpu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2868-8770>

SUMMARY

This article seeks to analyse and compare the different definitions of the terms “discourse”, “text” and “media discourse”. The aim of the study is to specify the meaning of the abovementioned terms as well as investigate the characteristic features of multimedia discourse as a type of media discourse. The methods that have been used in this research are literature review, analogy and synthesis. The research findings have shown that there are two main approaches to defining “discourse”, namely as a text or collection of texts or as an interactive event. A distinction has also been made between the terms “discourse” and “text”, in that “discourse” is commonly viewed as an interactive process, while “text” is seen as its final product. Further examination of media discourse in particular has exposed a terminological problem when comparing the works of Ukrainian and foreign researchers. The reason for that is the different semantics of the concept “media” in the Ukrainian and English languages, namely using the word “media” only as a synonym of “mass-media” in Ukrainian, which in turn affects the understanding of the term “media discourse” as well. In order to solve this and to help avoid ambiguity, this paper offers to divide the concept “media discourse” into two hyponyms: mass-media discourse and multimedia discourse. The latter is best described as a highly multimodal entity. By analogy with the features of multimodal texts, a list of defining characteristics of multimedia discourse has been compiled, which includes: using several modes to create and to convey meaning; equal potential of each mode in meaning-making; achieving coherence and cohesion by using all the available modes; the importance of the social context in generating meaning.

Key words: discourse; media discourse; multimedia discourse; multimodal discourse; multimodal text.

REFERENCES

- Andrieieva, I. O. (2016). Multimodalnyi analiz dyskursu: metodolohichna osnova ta perspektyvy napryamu [Multimodal discourse analysis: the methodological basis and perspectives of the field]. *Odessa Linguistic Journal*, 7, 3–8 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.32837/olj.v1i7.450>
- Batsevytch, F. S. (2002). Terminolohiia komunikatyvnoi linhvistyky: aspekty dyskursyvnoho pidkhodu [Terminology of Communicative Linguistics: the Aspects of the Discourse Approach]. *Bulletin: Problems of Ukrainian Terminology*. Lviv: National University “Lvivska Polytehnika”. 453, 30–34 [in Ukrainian].
- Batsevytch, F. S. (2004). *Osnovy komunikatyvnoi linhvistyky* [The Fundamentals of Communicative Linguistics]. Kyiv : Akademia [in Ukrainian].
- Benveniste E. (1970). L'appareil formel de nonciation. *Langages* № 17, 12–18.
- Brown, G., Yule, G. (1983). *Discourse Analysis*. Cambridge University Press.
- Cambridge Dictionary | English Dictionary, Translations & Thesaurus. URL: <https://dictionary.cambridge.org/> (accessed on 24.11.2021).
- Cook, G. (1980). *Discourse*. Oxford University Press.
- Dijk, V. T. A. (1977). *Text and Context: Explorations in the Semantics and Pragmatics of Discourse*. London: Longman.
- Dijk, V. T. A. (1985). *Discourse and Communication (Research in Text Theory)* (1st ed.). De Gruyter.
- Fowler, R. (1986). *Linguistic Criticism*. Oxford University Press.
- Harris, Z. (1951). *Methods in Structural Linguistics*. University of Chicago Press.
- Harris, Z. (1952). *Discourse Analysis*. *Language*, 28, pp. 1–30.
- Hodge, R., Kress, G. (1988). *Social Semiotics* (1st ed.). Cornell University Press.
- Kalinichenko, O. M. (2016). Multimodalnist khudozhnoho tekstu: napriamy linhvopoetnykh doslidzhen [Multimodality of Fictional Text: the Tendencies of Linguo-poetical Research]. *Scientific Herald of International Humanitarian University. Series: Philology*. 2 (21), 42–45. [in Ukrainian].
- Koroliova, V. V. (2017). Taksonomiia dyskursiv u novitnikh linhvistychnykh studiiah [Taxonomy of Discourses in Modern Linguistic Research]. *Journal «Language and Intercultural Communication»*. 1, 206–214. [in Ukrainian].
- Kress, G. (2010). *Multimodality: A Social Semiotic Approach to Contemporary Communication*. New York: Routledge.
- Kress, G. (2012). Multimodal discourse analysis. In *The Routledge Handbook of Discourse Analysis* (pp. 35–50). Routledge.
- Kress, G., Leeuwen, V. T. (2001). *Multimodal discourse: The modes and media of contemporary communication* (1st ed.). Bloomsbury Academic.
- Lemke, J. L. (2012). *Multimedia and discourse analysis*. In *The Routledge Handbook of Discourse Analysis* (pp. 79–89). Routledge.
- Li, Z., Drew, M. S., Liu, J. (2021). *Fundamentals of Multimedia* (3rd ed.). Springer Publishing.
- Liebert, W., Metten, T. (2013). *Multimodal text*. *The Encyclopedia of Applied Linguistics*. Oxford: Blackwell Publishing, 4336–4338.
- Martyniuk, A. P. (2011). *Slovyk osnovnykh terminiv kohnityvno-dyskursyvnoi linhvistyky* [The Dictionary of the Basic Terms of Cognitive-Discourse Linguistics]. Kharkiv : KhNU named after V. N. Karazin [in Ukrainian].

- Mills, K. A. (2010). What Learners “Know” through Digital Media Production: Learning by Design. *E-Learning and Digital Media*. 7(3), 223–236.
- Romaniuk, O. S. (2016). *Dyskurs yak interaktyvna komunikatyvna diialnist* [Discourse as an Interactive Communicative Activity]. *Scientific Herald of International Humanitarian University. Series: Philology*. 1 (24), 149–152. [in Ukrainian].
- Schiffrin, D. (1994). *Approaches to Discourse*. Oxford: Blackwell.
- Serazhym, K. (2002). *Dyskurs yak sotsiolinhvalne yavyshe: metodolohiia, arkhitektonyka, variatyvnist (na materialakh suchasnoi hazetnoi publitsystyky)* [Discourse as a Socio-Lingual Entity: Methodology; Architectonics; Variety (Based on Modern Newspaper Texts)]. Kyiv: KNU named after T. G. Shevchenko [in Ukrainian].
- Shevchenko L. I., Derhach, D. V., Syzonov, D. Yu. (2013). *Medialinhvistyka: slovyk terminiv i poniat* [Medialinguistics: the Dictionary of Terms and Notions]. Kyiv: KNU named after T. G. Shevchenko [in Ukrainian].
- Shevchenko, I. S. (2005). *Diskurs kak kognityvno-kommunikatyvnyi fenomen* [Discourse as a Cognitive-Communicative Phenomenon]. Kharkiv: Konstanta [in Russian].
- Shevchenko, I. S., Morozova, E. I. (2003). *Diskurs kak mysekkommunikatyvnoe obrazovanie* [Discourse as a Cognitive-Communicative Entity]. *Bulletin of KNU named after V. N. Karazin*. 586, 33–38. [in Russian].
- Shevchenko, I. V. (2014). *Doslidzhennia poniat “dyskurs” i “tekst” u suchasni linhvistyki* [Researching the Notions of “Discourse” and “Text” in Modern Linguistics]. *Science Bulletin of Nizhyn State University named after M. Hohol. Philology Series*. 2, 284–287. [in Ukrainian].
- Shyrokov, V. A. (2017). *Slovyk ukrainskoi movy v 20 ty tomakh* [Ukrainian Dictionary in 20 Volumes] (V. 5; 8–9). Kyiv: Ukrainian Language and Information Foundation of the National Academy of Science of Ukraine [in Ukrainian].
- Stubbs, M. (1983). *Discourse Analysis: The Sociolinguistic Analysis of Natural Language*. University of Chicago Press.
- Vorobiova, O. P. (2010). *Slovesnaya golografiya v peyzazhnom diskurse Virdzhynii Vulf: modusy, fraktaly, fuzii* [Verbal Holography in the Landscape Discourse of Virginia Woolf: Modes, Fractals, Fusions]. *Cognition, Communication, Discourse (Digital Science Bulletin): Philology series*. 1, 47–74. [in Russian].
- Werlich, E. (1976). *A Text Grammar of English*. Quelle & Meyer.
- Zahnitko, A. P. (2008). *Osnovy dyskursolohii* [The Fundamentals of Discourse Studies]. Donetsk : DonNU [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 11 травня 2022 року